

Diplomatarium danicum.

1. Tanken på utgivandet av ett *Diplomatarium danicum* kan föras långt tillbaka i tiden. Den möter tidigast hos historieforskaren Hans Gram. Den återupptogs och fördes vidare av Jacob Langebek. Den föresvävade utgivarna av *Regesta diplomatica historiæ danicæ*. Ännu hos Kristian Erslev var denna tanke levande. När han utgav första bandet av *Repertorium diplomaticum regni danici mediævalis*, karakteriserade han verket i inledningen såsom ett surrogat för ett blivande *diplomatarium*, ett grundlag för detta.

De tvåhundraåriga planerna på ett *Diplomatarium danicum* synes numera skola komma att förverkligas. Det danske Sprog- og Litteraturselskab har ställt sig i spetsen för företaget och mottagit understöd till utgivningen från Carlsbergfonden. Sedan slutet av 1931 är förberedelserna för verket igång.

2. *Diplomatarium danicum* är avsett att föras fram från äldsta tid till 1523 och falla i flera avdelningar, den första omfattande tiden till 1340. Stoffet är, såsom verkets titel anger, begränsat till rent brevstoff. Samtliga brev, in- som utgående rörande Danmark och danska förhållanden, skall medtagas i *Diplomatariet*. Därjämte också andra brev i de delar, där Danmark och danska förhållanden beröres. Följden mellan breven kommer att bli rent kronologisk.

Det torde vara av allmännare intresse att särskilt dröja vid två ting i samband med denna publikation: dels sättet för brevstoffets insamlande, dels principerna för utgivningen. Vid sidan härav saknar det heller inte intresse att ägna någon uppmärksamhet åt de grunder, efter vilka rubrikerna och inledningarna till brevxexterna kommer att avfattas.

3. Som förberedelse till stoffets insamlande har en registrant över det brevbestand, vilket kommer ifråga, blivit upplagd. Grundlaget för denna registrant har *Regesta* och *Repertoriets* lämnat. Kompletteringen sker dels under metodisk genomgång av breveditioner, som inte begagnats eller helt utnyttjats i *Regesta* och *Repertoriets*, dels genom undersökningar på ort och ställe i in-

och utländska arkiver. Brevstoffet göres med hjälp av fotostasering och fotografering i dess helhet redaktionen direkt tillgängligt. På grundval av de insamlade fotostaterna och de fotografiska avdragen sker därefter brevens avskrivning. Denna verkställes redan från början i nära överensstämmelse med de principer, som fastställts för utgivningen.

4. När det gäller att utge brevtexter från medeltiden, finner man ännu oftast uppställt som grundsats, att utgivaren har att taga hänsyn åt två håll: å ena sidan att återge den föreliggande texten så troget som möjligt, å den andra att genom normaliseringar göra denna text lätt läslig för inte-specialisten. Henri Pirenne definierar utgivarens allmänna uppgift på följande sätt: *il doit fournir aux travailleurs des textes qui, tout en étant établis suivant les principes d'une critique rigoureuse, restent cependant d'une lecture facile.* Det förra av dessa krav på textutgivaren torde vara obestriddigt riktigt. Kravet på lätläsighet måste däremot betraktas som oförenligt med det förra, så snart normaliseringen går ut över annat än det rent oväsentliga. I själva verket innebär detta krav på lätläsighet innerst inne ett misskännande av själva det syfte, en medeltida brevpublikation har att tjäna. Syftet med en sådan publikation kan endast vara ett: att ge ett rent vetenskapligt, autentiskt underlag för forskningen. Vad som kan vara till hjälp för inte-specialisten ligger helt vid sidan. Man justerar inte i en *Corpus inscriptionum Ancyramonumentets* text eller de nordiska runinskrifterna i syfte att få dem lätläsiga. Lika litet låter detta sig göra med medeltida brevtexter utan att ändamålet förfelas. Den ledande editionsprincipen för *Diplomatariet* har också fixerats till noggrannast möjliga återgivande av grundtexten i alla delar, där detta kan anses äga vetenskaplig betydelse.

Det stoff, med vilket *Diplomatariet* opererar, fördelar sig på två artskilda grupper: original och avskrifter. Vid det närmare utformandet av editionsprinciperna har det varit av vikt att hålla dessa grupper isär.

5. Föreligger ett original bevarat, är det självfallet detta, som lägges till grund för editionen. Man har därvid särskilt att ge akt på brevets rent yttre förhållanden, dess ortografi och interpunktion.

Vad de yttre förhållandena angår gäller det i enlighet med den ledande grundsatsen att få fram allt väsentligt i originalet också i avtrycket. Nya skrivstycken utmärkes. När lucka föreligger, utfylles luckan endast där detta kan ske med säkerhet; det utfyllda sättes inom klammer, skarpt brutna på mitten < >. I övrigt utmärkes luckorna med punkter. Varje

punkt betecknar därvid, om ej annat anmärkes, en bokstav. Inte alltför sällan är i ett original ord eller bokstäver översprungna, eller kan bokstäver och bokstavskombinationer vara direkt fel-skrivna. Överspringningen eller fel-skrivningen kan vara evident och tvekan utesluten om vad concipienten avsett, såsom när i för-laget till ett diplom stått insule, i originalet står sue, eller ett martij skrives madii eller den påvliga hälsningsformeln: salutem et apo-stolicam benedictionem, fått formen: salutem vt apostolicam bene-dictionem. Inte desto mindre bibehålles för Diplomatiets vid-kommande vad som står i texten också i avtrycket — den form, i vilken brevet föreligger, är den form, i vilken det kommit mot-tagaren tillhanda och när fråga är om rena diplom, den form, i vilken det haft gällande rättskraft. Rättelser och eventuella för-klaringar sparas till apparaten.

Originalen är så gott som genomgående skrivna med en hand. Men att i överensstämmelse härmed återge dem med genomgående samma stilsort i tryck, kan inte därför alltid anses ändamålsenligt. Till grund för ett diplom ligger ofta en bevarad, påvisbar förurkund. Det måste ur forskningssynpunkt anses önskvärt, att de delar av diplommet, i vilka denna förurkund kommit till användning, en gång för alla särskilt markeras, och detta i själva trycket. Monumenta Germaniæ historica begagnar här petitsats. Liknande anordning bör komma till användning i Diplomatiets.

Ortografiskt skiljer sig de medeltida diplomerna inte ovä-sentligt från det skrivsätt, som brukas i klassiskt latin. Att här normalisera med utgångspunkt från det senare eller rättare från renaissansens ännu bevarade skrivsätt, skulle vara att överge den allmänna editionsprincipen och beröva originalet dess säregna karaktär. Endast i två punkter sker avvikelser i Diplomatiets. Bruket av stora och små bokstäver saknade under medeltiden all konsekvens. De regleras också efter nutida bruk. Därtill kommer att samtliga förkortningstecken upplöses. Om huru dessa förkortningstecken ljudenligt skall upplösas i de latinska diplo-mera — i stort sett de enda som förekommer i Diplomatiets första avdelning — är tvivel uteslutet. Men då det är tvivelaktigt, hur upplösningarna i vissa tillfällen bör återges grafiskt och då det kan vara av vikt att erhålla upplysning om frekvensen av förkortningarna, kursiveras alla upplösningar.

Man iakttar lätt, hurusom tendensen under medeltiden i många fall går mot en sammanskrivning av ord, som i klassiskt latin hålles isär, och hurusom annorstädes ord, som hävdvunnet skrives i ett, fördelas på två eller flera. Diplomatiets behåller textens egen anordning.

Ifråga om interpunktionen torde bruket för närvarande allmänt vara, att man utan avseende på den interpunktion, som förekommer i originalet, behandlar, i varje fall i kontexten, diktatets huvuddelar som satser för sig och genomgående mer eller mindre sparsamt insätter moderna skiljetecken. Åtgärden kan lätt ge anledning till missuppfattningar. I de stora urkundspublikationerna från 1800-talets förra del, så exempelvis i *Diplomatarium Suecanum*, tillämpades också gärna ett annat tillvägagångssätt: ett noga bibehållande av originalens interpunktion. Diplomatariet följer i valet mellan de två systemen konsekvent detta senare tillvägagångssätt. Valet är så mycket mera motiveerat, som den medeltida interpunktionen inte var något tillfälligt, utan i all huvudsak följde tydligt utstakade, för olika personer, kanslier och skrivare skiftande principer. Systemets bevarande kommer också, med stöd enbart i trycket, att möjliggöra vissa undersökningar, vilka torde vara av betydelse för fastställande av diplomens proveniens.

6. När original saknas för ederingen av ett brev, torde i de flesta fall endast en självständig avskrift vara att tillgå. Därmed är avtryck på grundval av denna avskrift given. Där två eller flera självständiga avskrifter föreligger, är två tillvägagångssätt möjliga. I Frankrike och även annorstädes konstituerar man i regel på grundval av sådana avskrifter en ny text, som är avsedd att komma den ursprungliga texten närmare än någon av de föreliggande. Det följer av detta tillvägagångssätt, att ortografi och interpunktion måste normaliseras. För Diplomatiets vidkommande har man stannat vid det andra tillvägagångssättet, ett tillvägagångssätt som särskilt fått hävd inom nordiskt område: den avskrift som prövas stå originalet närmast, lägges till grund för avtrycket, medan varianterna i de andra avskrifterna inflyter i apparaten. Frågan om en eventuell normalisering av ortografi och interpunktion står här liksom i de fall, då endast en avskrift föreligger, öppen.

När man närmare undersöker de avskrifter, som föreligger till bruk för Diplomatiets första avdelning, visar det sig, att de flesta är av medeltida ursprung. Men det visar sig också, att den övervägande delen av dessa, såvitt man kan se, i mycket bevarat ortografi och interpunktion från den tid originalet tillhör. Under sådana förhållanden saknas grund att frånga den ordning, som etablerats för originalbrevens edering. Avskrifterna från en senare tid än medeltiden för otvivelaktigt längre bort från de förlag, som begagnats. Men även här dröjer ofta det ursprungliga i högre grad kvar än vad man med en nutida normalisering skulle kunna åstadkomma. Det har under dessa omständigheter syntts lämp-

ligt, att även för dessa avskrifter vidkommande ett noga avtryck verkställes.

7. Rubrikerna och inledningarna till brevtexterna avfattas i Diplomatariet på danska. Såsom överrubrik sättes, efter brevet nummer, ort och tid för utfärdandet. Där ort, tid eller endera inte framgår direkt ur brevet, anbringas dessa uppgifter, i den mån de är möjliga att fastställa, inom klammer. Därpå följer en andra rubrik — den anger kortfattat och exakt brevet innehåll. Själva inledningen till texten är avsedd att redogöra för textkällorna, dessas tidigare publicering, registrering i tryck och behandling i diplomatarisk litteratur. Där så visar sig nödigt, tillfogas även en diplomatarisk undersökning och värdesättning av brevet för fastställande av tid och ort för dess utfärdande, diktat, diktatorer och liknande förhållanden.

8. Diplomatariet kommer att kompletteras med en paleografisk atlas. Meningen är att i denna reproducera samtliga originaldiplom intill 1250 och ett urval av typiskt betydelsefulla diplomater från senare tid. Därutöver kommer också prov på skriften i de olika medeltida kopieböckerna att meddelas. Facsimilen beräknas till omkring 500.

9. Såsom ett särskilt verk vid sidan av Diplomatariet är planerad en modern dansk översättning av de medeltida breven med åtföljande kommentar. Tanken är framkallad av det vitt utbredda intresset för historiens studium i våra dagars Danmark och avsikten med verket är att göra det redan på grund av sin språkform så otillgängliga brevstoffet, huvudkällan till Danmarks historia i medeltiden, så allmänt tillgängligt som möjligt.

Lauritz Weibull.